

CZU 94(4)

DOI 10.5281/zenodo.10952989

Iustin-Florin VANCEA,
asist. univ.

University Assistant

ACTIVITĂȚILE, PRIVILEGIILE ȘI IMUNITĂȚILE ATAȘATULUI MILITAR CA PARTE COMPONENTĂ A DIPLOMAȚIEI MILITARE

Deși atașatii militari au servit ca „soldați diplomați” de secole, există foarte puține publicații care discută rolurile pe care ei le-au jucat în modelarea sau promovarea politicii interne și externe sau impacturile pe care le-au avut în dezvoltarea relațiilor diplomatice. Atașatii militari pot fi descriși cel mai bine drept ofițeri militari desemnați la ambasadele din întreaga lume ca reprezentanți ai ministerelor naționale de apărare.

De asemenea, în cadrul studiului relațiilor internaționale și al celor de drept diplomatic, poziția atașatului militar a făcut obiectul unei atenții relativ reduse. De fapt, practic nu există studii privind poziția acestuia în dreptul intern și în cel internațional. Între timp, creșterea cooperării militare în întreaga lume și dezvoltarea diplomației militare au condus la o majorare multiplă a numărului de atașatii militari, navali și aerieni dislocați în misiunile diplomatice din întreaga lume, lucru care a generat situații în care poate apărea incertitudine juridică cu privire la statutul general al unui atașat militar ca agent diplomatic sau la înțelegerea imunității sale diplomatice.

Cuvinte-cheie: Ambasadă, legatie, atașat militar, diplomație militară, drept internațional, imunități diplomatice.

ACTIVITIES, PRIVILEGES AND IMMUNITIES OF MILITARY ATTACHE AS A COMPONENT PART OF MILITARY DIPLOMACY

Although military attaches have served as —soldier diplomats for centuries, very few publications exist that discuss the roles they have played in shaping or promoting intrenal and foreign policy or the impacts they have had in the development of diplomatic relations. Military attachés can best be described as military officers assigned to embassies around the world as representatives of their national Defense Ministries.

Also, in the study of international relations and those of diplomatic law, the position of the military attaché has been the object of relatively little attention, studies on his position in domestic and international law, being practically non-existent. Meanwhile, the increase in military cooperation around the world and the development of military diplomacy have led to a multifold increase in the number of military, naval and air attachés deployed in diplomatic missions around the world, which has led to situations where legal uncertainty may arise regarding to the general status of a military attaché as a diplomatic agent or to the understanding of his diplomatic immunity.

Keywords: Embassy, Legation, military attache, military diplomacy, international law, diplomatic immunities.

1. INTRODUCERE

În această lucrare, vom încerca să realizăm o scurtă analiză a poziției atașatului militar sau al apărării în dreptul internațional. Sarcina este, în primul rând, de a încerca să aplicăm regulile generale de drept internațional la funcția particulară a atașatului militar, identificând în același timp puținele norme specifice acestei poziții. Analiza se va concentra pe principiile juridice care guvernează activitățile atașatului militar, sfera privilegiilor și imunităților sale în cadrul reglementărilor internaționale.

De regulă, atașatul apărării este singurul membru militar al misiunii diplomatice, iar acest lucru poate face ca activitățile lui să fie uneori prost înțelese, suspecte sau chiar periculoase, dacă statul de reședință nu consideră prezența sa ca fiind pe deplin amiabilă, iar activitățile sale pot fi catalogate ca subsumate celor de spionaj.

În cea mai mare parte, rolul atașatului militar este tratat doar indirect de prevederile dreptul internațional. În acest sens, cel mai important act juridic, la care vom face și noi referire, este Convenția cu privire la relațiile diplomatice, încheiată la Viena pe 18 aprilie 1961.

2. METODOLOGIE

La baza elaborării studiului au fost utilizate un cumul de metode de cercetare, respectiv: metoda observării și a documentării (cercetarea conceptelor fundamentale abordate), metoda analizei de conținut (cercetarea lucrărilor din acest domeniu) și metoda analizei logice, aplicarea căreia a permis argumentarea juridică a opiniilor.

3. REZULTATE

3.1. Scurt istoric al apariției și rolului atașaturii apărării în cadrul diplomației militare

Unul dintre pilonii de bază ai diplomației militare este reprezentat de activitatea atașatilor militari ca principali promotori ai intereselor naționale de politică externă în domeniul apărării. În cadrul studiilor de drept diplomatic, funcția de atașat militar a făcut obiectul unei atenții relativ reduse.

De la însăși crearea rolului său, atașatul

militar sau al apărării – fie că este dislocat ca reprezentant militar general al statului trimitător, fie pentru a reprezenta o anumită ramură a forțelor sale armate, cum ar fi un atașat terestru, aerian sau naval, a fost întotdeauna un membru al forțelor armate, mai precis – un ofițer. Indiferent de relația sa cu șeful civil al misiunii, atașatii majorității statelor rămân subordonați direct Ministerului Apărării sau șefului de Stat Major al acestor țări, mai degrabă decât Ministerului de Externe. Atașatul militar este ofițer atunci când este trimis în străinătate, rămâne așa pe durata misiunii și continuă să fie în această calitate după finalizarea misiunii sau după expirarea mandatului său.

Înainte de a trece la normele specifice care le guvernează poziția și activitățile, este util să precizăm, pe scurt, motivul pentru care majoritatea statelor mențin poziții permanente de atașat militar în întreaga lume.

Încă din cele mai vechi timpuri, chiar din perioada antică, militarii erau folosiți pentru a afla informații cât mai exacte despre forțele deținute de adversari, despre oportunitatea realizării de alianțe și cel mai adesea interveneau în luptele dintre pretendenții la conducerea unui stat. Pentru aceste misiuni erau folosiți soli, iscoade sau ostatici.

Astfel, statele au încercat mereu să obțină informații militare despre rivalii lor, atașatul militar fiind o resursă primordială a acestui obiectiv. Reciprocitatea permite atașatilor să facă observații similare. Totuși, cu cât un atașat militar este mai eficient, cu atât observațiile sale și informațiile rezultate sunt mai bune.

Utilizarea personalului militar în scopul exclusiv al obținerii de informații militare, și nu numai, este consemnată în istoria romană. În instrucțiunile sale către un ofițer roman, Sextus Julius Frontinus include serviciile de spionaj ca funcție exercitată de ofițer [1, pp. 3-4]. El relatează că, atunci când generalul roman Publius Cornelius Scipio I-a trimis pe Caius Lelius în tabăra lui Syphax (rege al tribului Masaesyli din vestul Numidiei, actuala Algeria), sub pretextul unei ambasade, acestuia i-a luat cu el mai mulți ofițeri de armată deghizați ca ajutoare ale sale, pentru a aduna informații militare de specialitate.

Trebuie precizat faptul că denumirea expertului militar, component al misiunii diplomatice, a cunoscut diferite nuanțe: pentru început expert, apoi consilier sau plenipotențiar militar (denumire adoptată de Rusia și Germania înainte de Primul Război Mondial), pentru ca ulterior cea mai uzitată să fie de atașat militar cu componentele sale de uscat, aero și naval, iar în prezent s-a generalizat treptat cea de atașat al apărării [2, p. 16].

Pacea de la Westfalia din anul 1648, cea care a pus capăt luptelor religioase, a instaurat în Europa principiul echilibrului de putere și a afirmat principiul suveranității și al egalității în drepturi a statelor, iar în aceste condiții rolul militarilor a devenit din ce în ce mai important pe plan internațional. Aceștia au fost trimiși ca reprezentanți personali ai suveranilor pe lângă omologii lor, cu scopul de observare și analizare a celorlalte forțe armate sau chiar în calitate de ambasadori [2, pp.17-18].

Birourile atașatilor militari pe lângă ambasade au apărut în secolul al XIX-lea. Practica atașatilor militari a fost inaugurată de Austria, Prusia și Rusia [3, p. 15], fiind ulterior preluată de alte țări. La fel ca și celelalte state moderne europene, România a preluat rapid această inițiativă, stabilind atașatii militari imediat ce normele de drept internațional i-au permis acest lucru [3, p.14].

Conform *Dicționarului Diplomatic*, atașatul militar reprezintă o „funcție diplomatică îndeplinită de cadre ale armatei, care funcționează pe lângă reprezentanțele diplomatice permanente ale statelor acreditate. Denumirea desemnează pe atașatii militari ai armatei de uscat, atașatii militari navali, atașatii militari aero și pe adjuncții lor” [4, p.117].

Prima referire la atașatul militar, în sensul modern al termenului, a apărut ca urmare a Congresului de la Viena din 1815, care a reglementat situația internațională și practica diplomatică dintre state după sfârșitul războaielor napoleoniene, context în care a fost elaborat Regulamentul cu privire la rangul reprezentanților diplomați.

Potrivit articolului 1 al Regulamentului, șefii misiunilor diplomatice erau împărțiți în trei clase, respectiv: clasa ambasadorilor,

legaților și nunțiilor; clasa trimișilor, indiferent de faptul dacă se numesc miniștri sau în alt mod, acreditați pe lângă suveran și cea a însărcinaților cu afaceri, acreditați pe lângă ministrii afacerilor externe [5].

În articolul 4 al documentului era stabilită ierarhia funcționarilor diplomați, printre care și atașatii militari [6, p. 218]. Congresul a realizat codificarea dreptului diplomatic cu privire la rangurile funcționarilor diplomați, aceștia devenind elemente de bază în activitatea de informare a guvernelor acreditate.

Articolul 5 obligă statele acreditate a stabili reguli uniforme de primire a agenților diplomați din clasele respective. Motivele care au determinat guvernele unor țări să acrediteze și să trimită ofițeri pe lângă misiunile lor diplomatice din străinătate au avut la bază nevoia de informații despre armatele mari sau cele vecine, din punct de vedere al noutăților și al progreselor crescânde în domeniile strategico-tactic, tehnic, organizare, dislocare, dotare, potențial de război etc., modul în care aceste noutăți erau introduse în organizare și întrebuințate de aceste armate, motiv pentru care ele trebuiau cunoscute de conducerea superioară a armatei pe care atașatii militari o reprezentau, pentru ca aceasta să nu fie surprinsă în plan politico-militar, iar armata țării lor nu trebuia să devină anacronică, din lipsa unor astfel de informații [2, p. 174]. Drept urmare, atașatilor militari le-au fost încredințate, aproape exclusiv, toate chestiunile de ordin militar care puteau să-i ajute la observarea țării străine și reprezentarea armatei proprii țării sau la protecția și supravegherea armatei proprii țării sau protecția și supravegherea conașionalilor militari proprii pe teritoriul țării în care aceștia se aflau.

Atașatilor militari, pe lângă funcțiile (rolul) lor de consilieri și consilieri tehnici, li s-a adăugat și cea de ofițeri de informații, de a reprezenta armata lor în străinătate și, într-o oarecare măsură, de „șefi de corp” din punct de vedere al ordinii și disciplinei, față de militarii proprii armatei, aflați în trecere ori în diverse misiuni (la cursuri, ca observatori, internați medicali etc.) în țara de reprezentare [2, p. 175]. În calitate de consilier militar al

șefului de misiune diplomatică, atașatul militar are datoria de a-l informa pe acesta despre problemele de ordin militar și de a-l aviza cu diferite evoluții de natură militară privitoare la țara de acreditare, de a-i pune la dispoziție unele studii privind fenomenul politico-militar și situația militară din alte țări sau zone etc.

3.2. Aspecte referitoare la activitățile, privilegiile și imunitățile atașatului militar

Dreptul diplomatic contemporan, sub formă de tratate sau de drept cutumiar, nu evidențiază atașatul militar într-un mod distinct și cuprinzător, astfel că, pentru a înțelege poziția acestuia, trebuie analizată poziția generală a unui agent diplomatic, care apoi să fie aplicată poziției specifice a atașatului militar.

De asemenea, dreptul internațional general nu impune statelor nicio obligație de a intra în relații diplomatice unele cu altele, de a trimite sau a primi agenți diplomați, stabilirea de relații diplomatice între state și trimiterea de misiuni diplomatice permanente făcându-se prin consimțământ mutual. Cu toate acestea, din motive evidente, statele nu se vor retrage din aceste relații decât dacă motive deosebit de grave le obligă să facă acest lucru. În același mod, statele nu sunt obligate nici să trimită atașați militari și nici să-i accepte pe teritoriul lor, totuși o vor face, deoarece relațiile internaționale contemporane, fie pe timp de pace, fie în caz de conflict armat, cu greu pot fi imaginate fără cooperare militară și de securitate adecvată, în care atașatul militar joacă un rol de importanță capitală.

Acolo unde există relații diplomatice, funcția misiunilor permanente și a personalului acestora va fi reglementată de dreptul diplomatic, una dintre cele mai vechi ramuri ale dreptului internațional al cărei statut, atât în dreptul cutumiar, cât și în cel al tratatelor, nu este în litigiu. Astăzi, cea mai relevantă sursă a normelor dreptului diplomatic este Convenția de la Viena din 1961 privind relațiile diplomatice.

Conferința internațională întrunită în anul 1961 la Viena, sub egida Organizației Națiunilor Unite a adoptat Convenția cu privire la relațiile diplomatice, prin care, pe baza propunerilor Comisiei de drept internațional a O.N.U., au fost codificate și dezvoltate normele

juridice consacrate de cutuma internațională în privința statutului misiunilor diplomatice permanente [7].

În preambulul documentului, părțile semnatare au arătat „că o convenție internațională privind relațiile diplomatice, privilegiile și imunitățile ar contribui la dezvoltarea relațiilor de prietenie între națiuni, indiferent de sistemele lor constituționale și sociale diferite”, și „că scopul unor astfel de privilegii și imunități nu este pentru a beneficia indivizii, ci de a asigura îndeplinirea eficientă a funcțiilor misiunilor diplomatice de reprezentare a statelor” [7].

În sensul Convenției, atașatul militar este considerat membru al personalului diplomatic și, prin urmare, un agent diplomatic cu privilegii și imunități depline care decurg din acest statut, având rang diplomatic. Spre deosebire de numirea șefilor de misiune, în cazul cărora statul acreditant trebuie să se asigure că persoana pe care intenționează să o acrediteze în statul acreditat a primit acordul acestuia, dreptul diplomatic nu necesită acordul prealabil al statului primitor pentru trimiterea unui atașat militar. Statul acreditat poate să refuze acordarea acordului, situație în care nu este obligat să comunice statului acreditant motivele respectivului refuz.

Cu toate acestea, „numirea atașatilor militari poate fi în supusă aprobării prealabile a statului respectiv, în cazul în care acesta o cere ... sub rezerva dispozițiilor articolelor 5, 8, 9 și 11, statul trimițător poate numi liber membrii personalului misiunii. În cazul atașatilor militari, navali sau aerieni, statul de reședință poate cere ca numele acestora să fie prezentate în prealabil, spre aprobare” [8, art. 7].

Putem afirma astfel că, din prevederile Convenției se poate înțelege că numirea atașatilor militari în cadrul unei misiuni diplomatice va depinde de relațiile diplomatice dintre statele în cauză, unde, în practică, acestea pot renunța la dreptul lor de aprobare prealabilă, astfel încât trimiterea de atașați militari va fi supusă unei simple notificări, la fel ca în cazul oricărui alt agent diplomatic în afara șefului misiunii.

Potrivit Convenției „statul acreditant notifică Ministerului Afacerilor Externe al statului acreditat sau oricărui alt minister asupra căruia

se va fi convenit, asupra numirii membrilor misiunii, sosirea lor și plecarea lor definitivă sau încetarea funcțiilor lor la misiune” [8, art. 10] (același lucru se întâmplă la sosirea și plecarea definitivă a unei persoane aparținând familiei unui membru al misiunii și, dacă este cazul, faptul că o persoană devine sau încetează de a fi membru al familiei unui membru al misiunii).

Cu toate acestea statul acreditar poate oricând, și fără a trebui să motiveze hotărârea, să informeze statul acreditant că șeful sau orice alt membru al personalului diplomatic al misiunii, inclusiv atașatul militar, este declarat persona non grata sau că orice alt membru al personalului misiunii nu este acceptabil. În acest caz, statul acreditant va rechema persoana în cauză sau va pune capăt funcțiilor sale în cadrul misiunii, după caz. De asemenea, Convenția prevede că o persoană poate fi declarată non grata sau inacceptabilă chiar și în cazul în care aceasta nu a apucat să ajungă pe teritoriul statului acreditar.

Potrivit Convenției, „dacă statul acreditant refuză să execute sau nu execută într-un termen rezonabil obligațiile de rechemare a persoanei sau de încheiere a funcțiilor deținute în cadrul misiunii diplomatice, statul acreditar poate refuza să recunoască persoanei în cauză calitatea de membru al misiunii” [8, art. 9].

Atunci când este trimis într-o misiune în străinătate, atașatul militar va beneficia de toate imunitățile și privilegiile ce revin celorlalți membri ai personalului diplomatic.

Persoana atașatului militar este inviolabilă; el nu poate fi supus niciunei „forme de arestare sau detențiune, statul acreditar fiind obligat să ia toate măsurile corespunzătoare pentru a împiedica orice atingere adusă persoanei, libertății și demnității sale” [8, art.29]. „Locuința particulară, documentele, corespondența și bunurile acestuia se bucură de aceeași inviolabilitate” [8, art.30], cu anumite excepții enumerate în mod specific (de ex. atunci când acestea sunt utilizate într-un mod incompatibil cu funcțiile misiunii).

Convenția prevede libertatea de circulație, pentru a-ți rezolva atribuțiile de serviciu, atât în interiorul statului de reședință cât și în state terțe, ale căror teritorii este nevoit să le

tranziteze. „Sub rezerva legilor și regulamentelor sale referitoare la zonele în care accesul este interzis sau reglementat din motive de securitate națională, statul acreditar asigură libertatea de deplasare și de circulație pe teritoriul său tuturor membrilor misiunii” [13, art. 26]. „Dacă agentul diplomatic traversează teritoriul sau se găsește pe teritoriul unui alt stat, care i-a acordat o viză de pașaport, în cazul în care această viză este cerută, pentru a merge să-și asume funcțiile sau să-și ia în primire postul sau pentru a se întoarce în țara sa, statul terț îi va acorda inviolabilitatea și toate celelalte imunități necesare pentru a-i permite trecerea sau întoarcerea” [8, art. 40].

În ceea ce privește activitățile atașatului militar, acesta trebuie să se conformeze cerințelor articolului 41 din Conferință și, ca toți ceilalți agenți diplomatici, „acesta este obligat să respecte legile și regulamentele statului de reședință și să nu se amestece în treburile interne ale acestui stat”.

Referitor la corespondența atașatilor militari, „statul acreditar trebuie să permită și ocrotească comunicarea liberă a misiunii în orice scopuri oficiale. Pentru a comunica cu guvernul, precum și cu celelalte misiuni și consulate ale statului acreditant, oriunde se găsesc acestea, misiunea poate folosi toate mijloacele de comunicare potrivite, inclusiv curierii diplomatici și mesajele în cod sau cifrate, corespondența oficială a misiunii fiind inviolabilă. Prin expresia „corespondența oficială” se înțelege întreaga corespondență referitoare la misiune și la funcțiile sale, valiza diplomatică neputând fi nici deschisă, nici reținută” [8, art. 27].

Imunitatea diplomatică începe îndată ce agentul diplomatic „pătrunde pe teritoriul statului acreditar pentru a-și lua în primire postul său, dacă ea se află deja pe acest teritoriu, de îndată ce numirea sa a fost notificată Ministerului Afacerilor Externe sau oricărui alt minister asupra căruia se va fi convenit” [8, art. 39] și expiră după încheierea misiunii. Trebuie precizat faptul că, ulterior încheierii misiunii, imunitatea agenților diplomatici continuă în ceea ce privește actele îndeplinite de către această persoană în exercitarea funcțiilor sale ca membru al misiunii.

4. CONCLUZII

Relațiile internaționale contemporane nu pot fi imaginate fără o interacțiune și o cooperare militară directă, aspect de neconceput fără o rețea bine dezvoltată de atașați militari care să acționeze ca punți de legătură și de colaborare între statele lumii.

Practica internațională a confirmat, de-a lungul timpului, că recunoașterea imunităților, privilegiilor și facilităților diplomatice și consulare este esențială la asigurarea condițiilor corespunzătoare și protecției necesare pentru funcționarea eficientă a misiunilor diplomatice și consulare, pentru menținerea și dezvoltarea unor relații normale între statele suverane, precum și pentru favorizarea unor relații de amicitie între țări, indiferent de diversitatea regimurilor lor politice și constituționale. Această recunoaștere este guvernată, în ansamblu, de cerințele reciprocității, iar nerespectarea lor de către sta-

mul acreditat ar putea atrage repercusiuni față de diplomații săi din partea statului acreditant.

Conform prevederilor internaționale, atașatul militar este un reprezentant diplomatic al statului trimițător, iar actele sale pot fi atribuite aceluși stat și pot chiar implica responsabilitatea sa internațională, dacă acestea constituie o încălcare a dreptului internațional.

Fiind atât membri ai forțelor armate, cât și ai unei misiuni diplomatice, atașatii militari sunt supuși unui regim mai complex decât acela care guvernează activitățile altor diplomați. Atașatul militar în calitate de agent diplomatic este investit cu drepturi și îndatoriri specifice, conforme dreptului internațional. Astfel, atașatul militar este supus aplicării dreptului intern atât al statului trimițător, cât și al celui găzduitor, bucurându-se de imunitate generală în țara de reședință.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Vagts A., *The Military Attache*, N.J.: Princeton University Press, Princeton, 1967. 408 p.
2. Detot M., Anghel F., Ilie N., *Diplomația română a apărării. Un secol și jumătate sub zodia Minervei. Scurt istoric*, Editura Medro, București, 2007. 233 p.
3. Medar S., *Diplomația apărării*, Editura CTEA, București, 2006. 285 p.
4. Alexie M., Bărbulescu P., *Dicționar Diplomatic*, Editura Politică, București, 1979. 1060 p.
5. Codification of the international law relating to diplomatic intercourse and immunities: Memorandum prepared by the Secretariat, YILC, 1956. Vol. II, p. 132. Disponibil pe prawo.uni.wroc.pl, accesat la 15.12.2023.
6. Dohotaru I. (coord.), *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, București, 1994, 260 p.
7. Decret Nr. 566 din 8 iulie 1968 pentru ratificarea Convenției cu privire la relațiile diplomatice, încheiată la Viena la 18 aprilie 1961. Publicat în: *Buletinul Oficial* Nr. 89 din 8 iulie 1968. Disponibil pe legislatie.just.ro, accesat la 15.12.2023.
8. Convenția cu privire la relațiile diplomatice, încheiată la Viena la 18 aprilie 1961. Disponibil pe legislatie.just.ro, accesat la 15.12.2023.

DESPRE AUTORI

Iustin-Florin VANCEA,

asistent universitar,

Departamentul de Relații Internaționale,

Studii de Securitate și Științe Politice.

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu,

România,

e-mail: iustin.vancea@ulbsibiu.ro